

Diakoniens historie – med blick på Norden

Kirke – Fellesskap – Omsorg er tittelen på en prisverdig bok som Alf B. Oftestad har utgitt på Luther Forlag. Prisverdig fordi det ikke finnes en samlet historie på norsk om diakoni med blick på Norden. Oftestad er nestor i norsk diakoniforskning. Vi andre har hatt stort utbytte av å lese hans faglige produksjon. Jeg tenker her på antologien «En bok om kirken diakoni» fra 1980 som han redigerte og med en rekke fremragende medarbeidere.

Av Øyvind Foss

I den nye boken får vi innsikt i diakonihistorie fra aposteltiden til middelalderen (med blick på Norden). Etter en innledning om de grunnleggende forutsetninger og perspektiver for diakoniens historie og dens relasjon til kirke og profanhistorie, får vi en presisjon av diakonien som forankret i ekklesiologien, i Guds Ord og Sakrament – åpen for det menneskelige liv. Samtidig som kirken blir et annerledes tjenende fellesskap enn andre fellesskap.

I kapitlet om Aposteltiden og den første menighet i urkristendommens fase blir spenningsforholdet mellom gresk åndsliv og den romereske kulturs innflytelse og de kristne menigheter behandlet, ikke minst når det gjelder menneskesyn og hvilket revolusjonerende menneskesyn kristendommen stod for i forhold til det aristokratisk klassesamfunn, slaveriet, naturrett og menneskeverd. Her spiller arven fra Det gamle testamente, den profetiske dimensjon i barmhjertighetsbegrepet overfor de fattige og undertrykte en vesentlig rolle i et helhetlig bibelsk perspektiv. Dynamikken i denne dimensjon fikk stor betydning for den kristne menighet, diakoniens sentrale kirkelige forankring og forhold til samfunn og statsmakt. Men dette var utvilsomt signaler til konflikter, slik de framstilles i Oldkirken og dens hierarki og stadig mer fastlåste maktstrukturer. Hvor ble det av diakonien? Av diakonene? Forlot de sitt opprinnelige kall til fordel for administrasjon og makt? Dette er stoff som er behandlet av andre helt tilbake til 1800-tallet, men Alf B. behandler stoffet meget oversiktlig og grundig, som føyer seg pregnant inn i helheten. Emneområder som kirkemakt, strid og diakonatets fall i Rikskirken, den senere fornyelsen av klostervesenet i Middelalderen og ikke minst den diakonale innsats i høymiddelalderen er eksemplarisk behandlet, nøkternt og uten lovprisende overdrivelser. Riktig spennende synes jeg imidlertid beskrivelsen av de fromme (og vel også de mystiske) protestbevegelser er, dessuten Dominikanerne og Fransiskanerne, og ikke minst fellesskapet for botferdige kvinner, Klarissene og Elisabeth av Thüringen.

I det hele tatt er utvikling og status til kirkens diakoni i historien både en bekreftelse og avsløring av den kristne menighets skiftende selvforståelse i forhold til de sosiale utfordringer: de fattige, forfordelte, undertrykte og såkalte «asosi-

ale» grupperinger. At dette forhold ofte kom i rak motsetning til Bergprekenen og Jesu evangelium er en av kirkens historiske synder. Oftestad behandler dette stoff med stor historisk innsikt.

Det avsluttende kapitlet om Norden handler om kirke, misjon og samfunn. Vi møter igjen den grundige historiker som preger hele boken, men jeg vil spesielt framheve diakonien i misjonens tjeneste, for her er der både en indre og ytre livsforbindelse som er genuint evangelisk. Diakonats status i den nordiske middelalder og relasjonen til kristendommens innføring i Norden er interessant og har egentlig betydning for vår egen tids diskusjon om diakonat og diakoni. Når Oftestad skriver historie har han ved sin evne til teologisk systematikk også et budskap til kirke og samfunn i dag. Diakoniens skiftende betydning og innsats gjenspeiler i høy grad kirken som Jesu Kristi Kirke. Når diakonien er svak er det fordi kirken er svak. Den selvstendige by- og lekmannskultur som vokste fram i senmiddelalderen ble en konkurrent til det kirkelige hierarki og dets maktforståelse. Diakonien som i stor grad var overlatt til anstaltvesen og institusjoner, gikk over til de kommunale myndigheter og funksjonærer, samtidig som det ble etablert foreninger utenfor kirke og menighet. Det var en foreningskultur som betydde slutten for middelalderens enhetskultur, samtidig som en ny samfunnsstruktur utviklet seg med store forandringer i folks sosiale og økonomiske liv. Hvordan kunne diakonien makte å gjøre seg gjeldende i denne brytningstid?

Oftestad avslutter sitt verk med å framheve, at denne situasjon førte til at kirken stod maktesløs overfor de mange diakonale utfordringer som nå veltet inn over den: Diakonien stod foran en ny epoke. Alf B. skal ha stor takk for sitt store og spennende arbeid med Diakoniens historie I. Det er meget nyttig og viktig lesning. Vi ser fram til bind II som vil gå fram til nyere og forhåpentlig nyeste tid.

Alf B. Oftestad: *Kirke – Fellesskap – Omsorg. Diakoniens Historie I. Fra aposteltid til middelalderen. Med blick på Norden*